

a nacionalizmus újraértelmezésének szükségességét. A nacionalizmus-elméletek mindig kognitív perspektívákat foglalnak magukba, a „nemzet”, az „eticitást” nem a világban létező tapasztalati dolgok egyikeként észlelik, vagyis a nemzet nem „adott” számukra, hanem a kutató „reprezentációs térképén” konstituálódik. Ahhoz, hogy a „nemzet” és az „eticitás” láthatóvá váljék, szükség van a reprezentációs tevékenység produktívására, nem elfeledve, hogy a kutató reprezentációs munkája maga is része a nemzeti önértelmezéseket meghatározó társadalmi praxisnak. Azaz a nacionalizmus-elméletek is a társadalmilag konstituált jelentésekről való társadalmi tudást képviselnek. A már említett norvég antropológus, Barth akkor tett fontos lépéseket a módszertan megváltoztatása felé, amikor az etnicitás elemzésében nem a közös kulturális jegyeket vette figyelembe, hanem a klasszifikáció és a kategorizáció praxisát hangsúlyozta. Más szóval, nem azt, hogy „mi a nemzet”, „mi az etnicitás”, hanem azt, hogy miért értelmezik az emberek társadalmi gyakorlatukat „etnikai” és „nemzeti” terminusokban, klaszterekben? Vagyis eljutunk ahhoz, amit Brubaker úgy fogalmaz meg, hogy a „nemzet gyakorlati kategória”. Úgy vélem, ez a megközelítés gyümölcsözőnek bizonyulhat a nemzet *processzuális, dinamikus valóságának*, annak a ténynek a megragadásában, hogy a nemzet a társadalmi kategorizáció, klasszifikáció és értelmezés reiteratív praxisában bomlik ki.

A szövegyűjtemény kitűnően mutatja be a nacionalizmus-elméletek legfontosabb megközelítéseit és legjelentősebb elemzőit. Elsősorban a társadalomtudományos tudással felvértezett olvasót szólítja meg, a nacionalizmuselméletekkel foglalkozók számára pedig megkerülhetetlen. Oktatóknak is jól használható kézikönyv, de hasznos lehet azoknak is, akik még kevésbé ismerik a nacionalizmus problematikáját.

A szerkesztő Kántor Zoltán hosszabb ideje foglalkozik a nemzeti identitással kapcsolatos kérdésekkel. Megállapítása szerint a témáról szóló diskurzusban csupán az angol nyelven íródott vagy angolul is hozzáfér-

hető írások meghatározóak. Ezt nem kérdőjelezhetem meg, hiszen valóban létező tendenciát konstataál, mégis hiányzik a más nyelveken publikáló szerzők. Legalább egy lábjegyzet erejéig utalni kellett volna olyan releváns szerzőkre, mint Balibar, Wehler, Bielefeld, Lepsius vagy Van Gunsteren. Pierre Nora említése helytálló, de aligha elegendő a tágabb kitekintéshez. Mindazonáltal a kötetben felvontatott szerzők, az érdemleges tudást tükröző kötet szerkesztés biztosítékot jelentenek, hogy az olvasó alapos betekintést nyerhet a nacionalizmus-értelmezések mozgásrendjébe.

LOSONCZ ALPÁR

Mayer Gyula – Török László (szerk.): Iani Pannonii Opera Quae Manserunt Omnia

VOL. I. EPIGRAMMATA. FASC. I.
TEXTUS

*Sorozatszerkesztők: Borzsák István,
Ritoókné Szalay Ágnes. Balassi, Budapest, 2006. 278 old., 8500 Ft*

„Valami különös fátum üldözi a magyarországi Janus-filológia nagy vállalkozásait, mert egy évszázad óta minden teljességre törekvő anyaggyűjtés torzóban marad. [...] Kétszáz év adósságával kell tehát szembenéznie annak a Janus-kutatónak, aki még ezek után is kísérletet tesz egy hiányzó Janus Pannonius kritikai kiadás létrehozására” – írta V. Kovács Sándor az újkori Janus Pannonius-filológia helyzetét elemző tanulmányában. (*Eszmetörténet és régi magyar irodalom. Tanulmányok*. Magvető, Bp., 1987. 314. old.) Öröm kijelenteni, hogy a fátum megtört, s a hosszú éveken át tartó kollacionálás és kutatómunka eredményeként elkészült Janus Pannonius epigrammáinak régóta tervezett kritikai kiadása.

Az epigrammákat tartalmazó kötet indítja Janus fennmaradt műveinek kritikai összkiadását, a sorozat későbbi kötetei az elégiákat, a panegyricusokat, prózai munkáit, görög fordításait és leveleit fogják közzétenni.

Az idézett kétszáz év Teleki Sámuel 1784-es utrechti kiadására utal, az ismertetett kötet megjelenéséig ez volt ugyanis Janus munkáinak utolsó, legteljesebb, kritikai igényű kiadása. Az újabb kéziratok tudatos és sikeres felkutatása viszont nem zárult le Teleki kiadásával, Ábel Jenőt azonban korai halála, Huszti Józsefet és tanítványát, Juhász Lászlót pedig a második világháború akadályozta meg a nagyszabású terv megvalósításában. A jelen vállalkozás Klaniczay Tibor ösztönzésére indult útnak, s jöllehet a megjelenés a Balassi Kiadónak köszönhető, az impresszumban is szereplő, egykor Klaniczay által igazgatott Irodalomtudományi Intézet szellemi közege mindvégig megtermékenyítően hatott a munkára. A szövegvariánsok összevetését a Szabó Árpád-tanítvány Mayer Gyula végezte el, aki korábban Euklidész *Elemek* című művének fordításával vált ismertté a klasszika-filológusok körében. Mayer Gyula és Török László már a szövegkiadást megelőzően is több előtanulmányban publikálta a szöveg hagyományával foglalkozó kutatásait.

Janus Pannonius korának egyik legkiválóbb humanista epigramma-költője volt, nemzetközi hírnevét éppen ezek a versek alapozták meg már egészen fiatal korában. A műfaj mindhárom fajtáját, a satirikus, az erotikus és a dicsőítő változatot is művelte. Fő mintaképének Martialist tekintette, s jöllehet magát csak „Martialis majmának” nevezte, nem szolgálai imitálta, hanem megújította az ókori elődök költészetét. Satirikus epigrammaiban ferrarai diáktársain élcelődik vagy költőtársait gúnyolja ki. Baráti hangon szólítja meg Galeotto Marziót, akit Guarino da Verona ferrarai iskolájában ismert meg, de címzettjei között szerepel a későbbi II. Pius pápa, Enea Silvio Piccolomini és Tito Vespasiano Strozzi is. Nem kímélte az egyházat sem: az V. Miklós pápa által meghirdetett szent évet s a Rómába zárandoklók sokaságát külön versfűzében kritizálta. Hasonlóan elkülö-

níthető kisebb tematikus csoportot alkotnak például ahhoz a Linus álnéven szerepeltetett ferences szerzeteshez írott sorok, aki állítólag saját neméhez vonzódott. Dicsőítő epigrammáinak nagy részét tanárának, Guarinónak, illetve Mátyás királynak dedikálta. (A Janus epigrammáira válaszul küldött, fennmaradt verseket Mayer a kötet végén, az Appendixben közli.) Feltehetően kevésbé köthetők személyes élményekhez erotikus epigrammái, melyek Catullus mellett Antonio Beccadelli nápolyi humanista, *Hermaphroditus* című kedvelt kötetének hatását is mutatják. Az utókor sokáig szégyellte ezeket a pajzán verseket, pedig Janus korában komolyan vették a catullusi *ars poeticát*: a költő valóságos életét nem lehet verseinek témáival összemosni. S az obszcén témaválasztást az a korabeli vélekedés is legitimálta, amely Vergiliusnak tulajdonította a *Priapea* költeményeit.

Mielőtt azonban a kötet felépítését és jelentőségét részletesebben ismertetnénk, röviden ki kell térnünk Janus Pannonius epigrammáinak szöveggyomrányára és kiadástörténetére. Az epigrammákat a hagyomány szerint először Mátyás király gyűjtette kötetbe Váradi Péterrel, a kancellária vezetőjével. A költő rehabilitációjára irányuló gesztus lehetett ez a király részéről, akinek bosszúja elől Janus kézírataival együtt Zágráb felé menekült, s ott érte a halál. A szakirodalom Váradi elveszett gyűjtését tartja a budai eredetű, ma Bécsben őrzött „B” kódex (ÖNB, Cod. Lat. 3274) őskének, mely kéziratnak a mai napig vezető szerepe van a szöveggyomrányon belül. Az epigrammák szempontjából ez a legteljesebb kézirat. Janus Pannonius műveinek XVI. századi nyomtatott kiadásai egyúttal a magyarországi neolatin filológia kezdeteit jelentik. A Bonfini történeti munkáit is sajtó alá rendező Zsámboki János (Joannes Sambucus) jelentette meg 1569-ben Bécsben Janus műveinek addigi legteljesebb kiadását, s az elkövetkezendő kétszáz évben nem is jelent meg ennél bővebb gyűjtemény.

Az egyébként politikusi pályát befutó gróf Teleki Sámuel, a marosvásárhelyi Teleki-Téka megalapítója vállalkozott újabb teljes kiadásra. Teleki Svájcban és Hollandiában foly-

tatta tanulmányait, a Janus-kiadás gondolatával egykori utrechti történelem-filológia professzorának, Petrus Wesselingnek a biztatására kezdett el foglalkozni. Külföldi tanulmányútjáról hazatérve ismerte meg a bécsi császári könyvtár igazgatóját, Kollár Ádám Ferencet, aki felhívta a figyelmét a „B” kódexre, melyet később Teleki alapul vett kiadásában. Mintegy húszévnnyi filológiai kutatómunkája során igyekezett összegyűjteni az akkor fellelhető összes szövegvariánst. Ebben Kovásznai Tóth Sándor, a marosvásárhelyi Református Kollégium klasszika-filológia professzora segítette. S jöllehet Teleki elhallgatta a nevét a kiadáshoz írott előszóban (Utrecht, Bartholomaeus Wild, 1784.), a kutatás egyre inkább valószínűsíti, hogy a szövegösszevetések nagy részét Kovásznai végezte el. Készül Kovásznai Janus műveihez írott, a Teleki-Tékában őrzött, kéziratot kommentárjának a kiadása is, melynek behatóbb vizsgálata segítheti majd az ő szerepének a tisztázását.

Ami az epigrammákat illeti, Teleki kiadása Zsámbokiéénál százzal többet tartalmazott. Ő merete legelőször megjelentetni Janus obszcén epigrammáit, bár a legpikánsabb szavakat ő is csak rejtjeles írással közölte, az eredeti szövegben szereplő betűt mindig az abc-ben az azt követő betűvel jelölve, így lett például a „cunno”-ból „dxo-op”. Teleki is tisztában volt azzal, hogy Itália könyvtárai még számtalan publikálatlan Janus-kéziratot rejtnek, bele is vágott felkutatásukba, de már nem tudta belefoglalni a kiadásba azt, amit talált, s így kéziratban maradtak csak ránk a *Carmina inedita* című supplementum-kötetben.

Teleki Sámuellel párhuzamosan Koller József pécsi prépost is kutatott – Klimó György püspök támogatásával – Janus-kéziratok után az itáliai könyvtárakban. Rá is talált addig ismeretlen forrásokra, melyeket azután a pécsi püspökség történetét tárgyaló kézikönyvében (*Historia Episcopatus Quinqueecclesiarum*, Posonii, 1796, Tom. IV.) publikált. A XVIII. századi kiadástörténetből érdemes még kiemelni a piarista Conradi Ignác Norbert epigrammákat is tartalmazó kiadását, mely 1754-ben jelent meg Budán.

Janus Pannonius kiadása a XIX–XX. század klasszika-filológusainak is egyik legfontosabb célkitűzése volt. Abel Jenő külföldi könyvtárakban újabb Janus-kéziratokat fedezett fel, köztük egy másik, a szöveggyomrány szempontjából fontos forrást: a Vatikáni Könyvtár Vat. Lat. 2847 jelzetű kéziratát. Ez a kézirat tizennyolc, addig ismeretlen epigrammát tartalmazott, amelyek nem szerepeltek a Teleki által megvizsgált korai nyomtatványokban. Janus Pannonius monográfusa, Huszti József is sikerrel kutatott újabb források után, Juhász László – az Irodalomtudományi Intézet szerkesztésében a mai napig megjelenő *Bibliotheca Scriptorum Medii Recentisque Aevorum* szövegkiadási sorozat alapítója – pedig több előtanulmányt is publikált a tervezett kiadáshoz. A Janus-filológia következő nagy felfedezése két sevillai kódex volt a hetvenes években (Bibl. Capitular y Colombina 82–4–8; 7–1–15.). A Kolumbusz Kristóf fiának hagyatékából fennmaradt, ún. „első sevillai kódexet” először Horváth Mária nyelvész vizsgálta, ennek nyomán azután Csapodi Csaba Corvina-kutató fedezte fel a „második sevillai kódexet”. Ez a lelet ösztönözte a Janus Pannonius-szöveggyomrányt összefoglaló monográfiájának a megírására. (*A Janus Pannonius-szöveggyomrány*. Akadémiai, Bp., 1981.) Az első kódexnek köszönhetően további tíz, addig ismeretlen epigramma került elő, a második viszont szövegbetoldásaival és javításaival vetett fel újabb kérdéseket.

Csapodi közölte az akkor ismeretes források katalógusát, s megkísérelte a stemma felállítását is. Mivel azóta újabb források kerültek elő, a jelen kiadás szerkesztői nem tudták átvenni az ő sigla-jelölési rendszerét. Csapodi az epigrammáknak a „második sevillai” kódexben található szövegbetoldásait és javításait autográfának tartotta, és ebből arra következtetett, hogy ez a sevillai kódex képviseli a szöveggyomrány közvetlenül Janustól eredő ágát, míg a „B” kódex Váradi gyűjtésére vezethető vissza. A kutatás továbbra is elfogadja Csapodinak azt a megállapítását, hogy a sevillai a budai kódexétől eltérő hagyományt képvisel, az autográfia feltételezését

azonban többen cáfolták; ezeket az olvasatokat a mostani kiadás szerkesztői sem tudták elfogadni. Csapodi mutatta ki azt is, hogy a „B” kódex – a korábbi feltevésekkel ellentétben – nem tartozhatott Mátyás király könyvtárához, de a korai, XV. század végi datálást mégsem vetette el. A jelenlegi kiadás előszavából tudhatjuk meg, hogy Mayer Gyula a vízjelek alapján már inkább a XVI. század eleji keltezését valószínűsíti.

Mayer kiadása a Telekiéhez képest összesen hetvennyolc új epigrammát közöl. A közreadók a Teleki-kiadás óta felfedezett források figyelembevételével a már korábban ismert szövegek kollacionálását is újra elvégezték. Feladatuk mindazonáltal nemcsak a helyesnek vélt olvasat kiválasztása volt, hanem az újabban előkerült költemények hitelességének a tisztázása is. (A kétes eredetű szövegek a kötet végén *Dubia* cím alatt kaptak helyet.) Minthogy ezt egyik kódex eredete sem indokolta, nincs egy – lachmannianus értelemben felfogott – főszöveg, amelyhez a kiadók ragaszkodtak volna. Egy kizárólagos archetípust még az egymáshoz legközelebb álló, „budai corpusnak” elnevezett csoporton belül sem lehetett megállapítani. Amint azt Mayer Gyula az előszóban is hangsúlyozza, a szöveggyűjtemény meglehetősen homogén, s a kritikai apparátus tanulmányozása valóban meggyőz arról, hogy a választások sok esetben a grammatikai, stilisztikai vagy egyéb hermeneutikai szempontok figyelembevételével megnyugtatók. Éppen a szöveggyűjtemény természete indokolja, miért nem kérhetjük számon a kiadókon az újfilológia által kidolgozott genetikus rendszert sem. Janus évszázadokon átívelő, szinte folyamatos kultusza a szövegromlásoktól nem védhette ugyan meg költeményeit, de a kutatás jelen állása szerint nem maradt ránk sem autográf, sem pedig recepciótörténeti értékű szövegmodosítás.

Janus Pannonius epigrammái többé-kevésbé az egyéb művektől világosan elkülönülő egységben hagyományozódtak ránk. Több olyan vers is fennmaradt viszont, melyek nem felelnek meg az epigramma szigorúan értelmezett műfaji követelményeinek, de mivel nem sorolhatók az elégiák

vagy a hosszabb panegyricusok közé sem, ebbe a kötetbe kerültek. Így egyik legismertebb verse, a hendecasyllabusokban írt *Búcsú Váradtól*, mely a korábbi kiadásokban és fordításokban többnyire elégiaként szerepelt, most az epigrammák között kapott helyet.

A textológiai problémák mellett a kiadók legfontosabb döntése arra vonatkozott, hogy milyen szerkesztői elv alapján rendezzék kötetbe a verseket. E tekintetben ugyanis nem következetes a hagyomány. Janus Pannoniustól nem maradt ránk tudatosan megszerkesztett verskötet, s minden valószínűség szerint halálakor maga sem tekintette befejezettnek az epigrammák gyűjteményét. A feltehetően Várad Péter szerkesztésére visszavezethető „B” kódexben a Mátyást dicsőítő versek kerültek a kézirat elejére, ezt a sorrendet tartotta meg Teleki is, ő viszont a kéziratban nem szereplő, a nyomtatványokban talált epigrammákat már külön csoportban adta ki („epigrammák második könyve”). A sorrendiséget illetően Zsámboky kiadásai sem következetesek, az 1569-es bécsi kiadásában például a kötet végére rakta a nem disztichonban írt verseket. A metrikus mellett előfordult tematikus csoportosítás is, a vatikáni kódex tulajdonosa, Angelo Colloci például a versek mellé írta a csoportok nevét (*Amatoria*, *Fortitudo*, *Moralia* stb.), és egy másik, szintén az ő tulajdonában levő kódexbe már e témák szerint szerkesztve másolta össze a verseket.

A szerkesztők a kronologikus elv mellett döntöttek. Az epigrammák keletkezési idejének megállapítását Ritoókné Szalay Ágnes hosszú évek óta tartó kutatása előzte meg, aki a kötet megjelenése előtt is már több publikációban tette közzé eredményeit. (Többek között: *„Nympha super ripam Danubii”*. *Tanulmányok a XV–XVI. századi művelődés köréből*. Balassi, Bp., 2002.) Ritoókné első sorban az életrajzi adatokból kiindulva állapította meg a keletkezés körülményeit, például a kedvelt *Búcsú Váradtól* című vers esetében is, amelynek a szakirodalomban eddig két lehetséges datálása is szerepelt. A kortársaknak az antik varietas, illetve szimmetria elvére épülő szerkesztett

kötetei mellett nem idegen a humanista gyakorlattól akár egy egész életmű kronologikus sorba rendezése sem, amit éppen annak a Tito Vespasiano Strozsinak a kéziratban fennmaradt gyűjteménye is mutat, akivel Janus verses levélváltást folytatott. Mivel azonban a datálásokat megindokló és az egyéb fontos, a versek interpretációjához nélkülözhetetlen adatokat – mint például az ál- és gúnyneveket – feltáró kommentárkötet csak a későbbiekben fog megjelenni, a recensens erről a koncepcióról alaposabb ítéletet itt most nem alkothat. A szakma továbbra is nagy érdeklődéssel várja a kommentárt s vele együtt a mutatókat, hiszen a szövegkiadás csak ezzel együtt lesz igazán használható. A mutatók fontosságát indokolja az is, hogy a korábbi kiadási gyakorlattól eltérően a szöveggyűjteményben kialakult, de bizonyára nem a szerzőtől származó verscímek – érthető módon – most csak a kritikai apparátusban vannak feltüntetve. Jóllehet a kötet végén szereplő incipit-mutató segíthetne az eligazodásban, és hasznos a napjainkig használatos Teleki-féle számozást és a jelenlegi kötetét összehasonlító konkordanciatáblázat is, ha valaki nem ismeri egyiket sem, nehezen találja meg a keresett verset. (A *Búcsú Váradtól* címen ismertté lett versnek még a latin címe sem egyezik meg incipitjével.)

Itt ki kell azonban emelnünk a Török László által összeállított „similia-apparátust”, amely a szöveg antik, illetve kortárs, helyenként magyar vonatkozású párhuzamos helyeit sorolja fel. Ez a rendkívül gazdag apparátus jól rávilágít Janus forrásaira s arra, hogyan érvényesült az intertextualitás az imitatio-aemulatio elvét követő humanista költészetben. A szép kiállítású könyvben angol nyelvű bevezető tanulmány ismerteti Janus epigrammáinak szöveggyűjteményét, kiadástörténetét, s közreadja a kiadásban használt kézirat vagy nyomtatott források katalógusát is. Az egész kötetben kritika csak az előszót érheti. Úgy látszik, a kéziratok szövevényes erdejében jártas szerző nem tudott kellően eltávolodni saját belső logikájától és a szövegek sorsa, illetve a róluk alkotott szakmai vélemény együt-

tese nem áll össze a tágabb olvasóközönség számára is érthető narratívává. Az a megoldás is nehezíti a hivatkozásokban való eligazodást, hogy a bevezetőt egyaránt kísérik láb- és végjegyzetek. Összefoglalásként elmondhatjuk, hogy a nagy várákozással megelőzött kiadást méltán tekinthetjük mind a magyarországi, mind a nemzetközi neolatin filológia és irodalomtörténet egyik legjelentősebb vállalkozásának.

A szövegkiadások persze önmagukban is hasznos és élvezetes olvasmányok, de mindig túlmutatnak önmagukon. Janus Pannonius műveinek kiadásai is szorosan összefüggnek a költő kultuszával, recepciótörténetével. Ma már közhely leírni, de Janus tényleg az első latinul verselő költőnk, akinek tehetségét és latintudását az itáliai kortársak is csodálták. Már a XVI. századi Magyarország fokozatosan kialakuló humanista rétege számára is ő jelentette az itáliai humanista költészettel felérő példaképet, és Zsámboki filológusi tevékenysége sem választható el a letűnt aranykort jelentő Mátyás-kultuszról. Miként a humanisták az ókori szövegeket, úgy akarta Zsámboki is az ókorral vetekedő Janust kiadni. Az újabb kiadások egybeesnek a *historia litteraria* kialakulásával, bár a neolatin irodalom fogadtatása nem mindig problémamentes a nemzeti irodalomtörténet-írás keretein belül.

Jóllehet Toldy Ferenc az antik latin irodalom csodálója volt, nemzeti, azaz magyar nyelvű irodalom-fogalmába Janus nem egészen fért bele, s latin munkáit röviden méltatva azon sajnálkozott, hogy feltételezhető magyar nyelvű művei bizonyára elvesztek. Toldy szerint a „deák” irodalom a klasszika-filológusok területe, de a neolatin irodalom az ő körükben sem mindig örvendett nagy megbecsülésnek, miként az Ábel Jenő soraiból is kiderül: „Ujabbkori latin költők műveit teljes kritikai apparatussal kiadni, sokaknak fölösleges dolognak fog látszani, kivált az olyanoknak, kik, mint a humanismus történetének néhány újabb német művelője, azt tartják, hogy elég a humanisták munkáinak szövegét többé-kevésbé érthető alakban egyszerűen lenyomatni, és csak a belőlők meríthető művelődéstörténeti

adatokra fordítani figyelmünket. Alig szükséges mondanom, hogy ezen nézet nem tarthat igényt föltétlen helyeslésre.” (*Analecta ad historiam renaissance in Hungaria litterarum spectantia*. Academia Hungarica – Brockhaus, Bp.–Lipsiae, 1880. 1–2. old.)

Valóban hálások lehetünk Ábelnek, aki felismerte, hogy a nemzeti és a neolatin irodalom nem választható ketté, s az ő munkásságát folytató Huszti is így nyilatkozott: „Egy új, teljes kritikai Janus-kiadás közzététele a magyar tudománynak nemzeti és nemzetközi szempontból egyaránt kötelessége.” (*Janus Pannonius*. Janus Pannonius Társaság, Pécs, 1931. VII. old.) Az a Janus, aki Toldynak még nem volt eléggé nemzeti, a klebelsbergi kultúrpolitika egyik kitüntetett szereplője lett. (Janust szlavóniai származása miatt a horvát nemzeti érzület is sokáig magáénak tartotta, legjobb bizonyíték erre a Veljko Gortan által 1969-ben kiadott antológia, ahol Ivan Česmíčki a latinul író horvát költők között szerepel.) Klebelsberg Kunó a Janus Pannonius Társaság tiszteletbeli elnökeként maga is tartott egy rövid előadást Janusról.

Janus ma már talán épp egyetemes-sége, nemzetközisége miatt oly fontos még mindig a számunkra. Hiába írja epigrammáiban, hogy néhány diáktársa kigúnyolta, mert barbár földről érkezett, és medvetején nevelkedett, ráadásul még anyját is Barbarának hívták, ő mégis latin gyökerű összeurópaiságunk jelképe. S ennek különös jelentősége van egy olyan országban, ahol 1845-ig a latin volt a hivatalos nyelv. Kiadását az olasz és a magyar irodalomtörténészek egyforma érdeklődéssel várták, amit a 2002-ben a ferarai olasz–magyar Janus-konferencia is jelzett. (A konferenciára jelentette meg a Balassi Kiadó a Teleki–Kovácsnai-kiadás faksimilijét.) De a jelen kötet kiadása sem véletlenül esett a 2006 augusztusában Budapesten, a Magyar Tudományos Akadémián, az International Association for Neo-Latin Studies által rendezett konferencia nyitónapjára. (A társaság alapítója, Jozef Ijsewijn leuveni professzor is írt tanulmányt Janusról.)

A magyarországi neolatin irodalmi kutatások mostanában zajló fellendülése és intézményesülése (Magyaror-

szági Neolatin Társaság megalakulása, a Szörényi László által vezetett Neolatin Irodalomtudományi doktori képzés a Szegedi Egyetemen, a *Camoenae Hungaricae* címen folyóirat megjelentetése) is ösztönzi Janus műveinek kutatását: Ritoókné Szalay Ágnes adatfeltáró, alapos filológiai munkássága, illetve Jankovits Lászlónak *Accessus ad Janum. A műértelmezés hagyományai Janus Pannonius költészetében* (Balassi, Bp., 2002.) című munkájának az új irodalomelméleti irányzatok felé is nyitó, hermeneutikai megközelítésmódja egymást kiegészítve gazdagítja napjaink Janusról alkotott képét. De mindezekhez mostanáig nagyon hiányzott egy jó szövegkiadás.

■ BÉKÉS ENIKÓ

„Magyarország mint a nyugati keresztény művelődés védőbástyája”

A Vatikáni Levéltárnak azok az okiratai, melyek őseinknek a keletről Európát fenyegető veszedelmek ellen kifejtett erőfeszítéseire vonatkoznak (CCA 1214–1606). – 'HUNGARY AS PROPUGNACULUM OF WESTERN CHRISTIANITY'. DOCUMENTS FROM THE VATICAN SECRET ARCHIVES (CA 1214–1606)

Összegegyítette és kiadásra rendezte †Artnér Edgár dr., a Római Magyar Történeti Intézet tagja, közreadja: Szovák Kornél, Török József és Tusor Péter. Budapest–Róma, 2004. (Bibliotheca Historiae Ecclesiasticae Universitatis Catholicae de Petro Pázmány nuncupatae, Series I, Collectanea Vaticana Hungariae I)

Az itt ismertetett kötet fontos kezdeményezést fémjeléz: egy új sorozat indítását, mely a Vatikáni Levéltár magyar tárgyú kutatásait szándékszik publikálni, felvéve ezáltal egy régen abbamaradt sorozat fonalát.